STÄNGSLING AV BETESMARKER

Foto 1. När man använder sig av fjädrande stängsel är det viktigt att använda grova stolpar med 50 m mellanrum samt i hörn så att tråden kan spännas ordentligt.

Sedan förhistorisk tid har bönder använt stängsel för att hindra betesdjur från att förstöra ängar och åkrar. Trägärdesgårdar har använts i hundratals år, i senare tid tillsammans med stenmurar. Sedan efterkrigstiden har dessa material ersatts av taggtrådsstängsel och nuförtiden av elstängsel och fårnät. Idag används stängsel för att hålla betesdjur i särskilda betesmarker.

OLIKA TYPER AV STÄNGSEL

Taggtråd, har ofta använts till stängsel de senaste 50 åren eller mer. Fördelen med taggtråd är att det är billigt, men nackdelarna är många då det bland annat kan skada både betesdjur och vilt liksom att det kan vara svårhanterat.

Elstängsel håller i många år om det har satts upp på rätt sätt. Det är effektivt för att stänga in djur och skadar inte djuren. För normala elstängsel behöver man ha 6–10 meter mellan stängselstolparna.

Fjädrande stängsel är ett elstängsel med väl sträckt, grövre fjädrande tråd och grövre stängselstolpar som placeras med ca 50 meters mellanrum (foto 1). Mellan stolparna räcker det att separera trådarna med stolpar av plast, glasfiber eller trä som inte behöver sättas i marken (foto 5). Det här är ett bra alternativ om betesmarken stängslas med långa raka sträckor. Trådarna bör vara 2,5 mm i diameter (high tensile) och behöver vara sträckta. Om tråden är tunnare och inte sträckt blir de för känsliga och går lätt sönder, särskilt vintertid. Trådarna tänjs och slakar när lufttemperaturen varierar. För att inte få problem så kan fjädrar användas.

Fårnät med 3–4 meter mellan stolparna, används ofta för att stängsla in får. Nätet ska vara välsträckt och fästs med krampor i varje stolpe. Nätet ska endast låsas i hörn och brytpunkter. Om nötdjur också betar i hagen med fårstängsel behöver nätet kompletteras med en eltråd upptill så att nötdjuren inte trycker ner nätet. Eltråd för får, med 4 eltrådar, är ett bra alternativ som är billigare och lättare att sätta upp.

Foto 2 och 3. En stätta eller självstängande grind gör betesmarken mer tillgänglig för besökare.

TILLGÄNGLIGHET

Naturbetesmarker är ofta attraktiva för besökare. För att underlätta för besökare kan man göra genomgångar genom/över stängslen. En stätta kan sättas över stängslet eller en självstängande grind kan användas som underlättar passagen för äldre och för familjer med barnvagn (foto 2 och 3).

AVSLUT MOT VATTEN

Om betesmarken går ut i vatten ska den sista delen av stängslet inte bestå av elstängsel. Tjockare tråd eller plankor kan användas för den del som går ut i vattnet, vilket gör denna del mindre känslig vid högt vattenstånd. Denna delen av stängslet ska helst tas upp ur vattnet före vintern. Om det är möjligt bör djuren beta ända ut i vattnet för att skapa en blå bård mellan land och vassen, där insekter, groddjur, fiskar och fåglar får en värdefull biotop.

UNDERLÄTTA PASSAGEN FÖR VILT

Om djurstigar av rådjur, älg eller andra klövdjur passerar stängslet kan de stoppas från att springa in i det genom att sätta upp en planka eller stolpe upptill på stängslet. Då ser djuren stängslet och hoppar över det. Fjädrande stängsel är även ett bra alternativ då de klarar denna typ av påfrestningar på grund av sin konstruktion.

Detta dokument, som har producerats inom ramen för EU-projektet Snowbal (Saving the sea from Nutrient Overload by managing Wetlands/grasslands BaLtically), är Upplandsstiftelsens egna åsikter. Beslutande myndighet (Managing Authority) kan inte hållas ansvarig för denna information.

UPPLANDS STIFTELSEN NATURVÅRD & FRILUFTSLIV
CENTRAL BALTIC INTERREG IV A PROGRAMME 2007–2013
EUROPEAN UNION EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND INVESTING IN YOUR FUTURE

TIPS INFÖR UPPSÄTTNING AV STÄNGSEL

- Brytpunkter ska göras som parallellogram av trämaterial. För att göra brytpunkten starkare sätts en tråd diagonalt på ovandelen av en stolpe till nederdelen av nästa stolpe och dras åt (foto 4).
- Om en trädstam ska delas ska det ej göras med såg. Den ska klyvas med en yxa eller liknande, så att träets fibrer följs. Stolpen blir då mycket tåligare mot röta. Delen som sitter i jorden ska brännas eller impregneras med tjära för att skydda mot röta. Ju hårdare trä som används desto bättre. Ek, lärk, en och undertryckt gran är bra trädslag att använda till stolpar.
- Alla genomgångar ska göras med ett parallellogram på varje sida om öppningen (foto 6). Om inte det görs kommer trådarna att böja stolparna och stängslet kommer att gå sönder efter några år.
- Stolpar ska ner i jorden till ett djup på 60–80 cm. Ännu djupare för brytpunkter, 75–150 cm, som behöver klara ett större tryck.
- Tre trådar rekommenderas på en höjd av 50, 80 och 110 cm ovanför marken.
- Det finns olika sorters isolatorer, men de tillverkade av porslin håller längre. Använder man insultimber krävs inga isolatorer på grund av trädslagets självisolerande egenskaper.
- Ju rakare stängslet sätts desto billigare blir det. Försök att inkludera skogsbryn, dungar och andra biotoper som är värdefulla att beta för den biologiska mångfalden. Dessa lämnas ofta obetade idag.
- Ett vanligt problem med elstängsel är att jordningen inte har gjorts rätt eller tillräckligt bra. Som en riktlinje ska 1 meter jordning per joule användas.

Foto 4. Genom att sätta en tråd diagonalt på ovandelen av en stolpe till nederdelen av nästa stolpe blir brytpunkten starkare.

Foto 5. Ett fjädrande stängsel har på grund av sin konstruktion större förmåga att klara påfrestningar av ex. vilt. Mellan stolparna räcker det att separera trådarna med plast stolpar eller insultimber stolpar som inte behöver sättas i marken.

Foto 6. Alla genomgångar ska göras med ett parallellogram på varje sida om öppningen. Om inte det görs kommer trådarna att böja stolparna.

LÄS MER

Råsberg, A. Jordbruksverket 2005. *Stängselboken.*
Råsberg, A. Jordbruksverket 2007. *Hägna rätt med riktigt stängsel.*
Faktablad, Viltskadecenter 2013. *Stängsel för att förebygga skador från rovdjur* (www.viltskadecenter.se)

Kontakt
Upplandsstiftelsen
Box 26074, 750 26 Uppsala
018-611 62 71
info@upplandsstiftelsen.se
www.upplandsstiftelsen.se

Produktion: Upplandsstiftelsen 2013.
Foto: Jan-Olov Björklund, Sven-Olov Borgegård, Frida Hermanson

Detta dokument, som har producerats inom ramen för EU-projektet Snowbal (Saving the sea from Nutrient Overload by managing Wetlands/grasslands BaLtically), är Upplandsstiftelsens egna åsikter. Beslutande myndighet (Managing Authority) kan inte hållas ansvarig för denna information.

UPPLANDS STIFTELSEN NATURVÅRD & FRILUFTSLIV
CENTRAL BALTIC INTERREG IV A PROGRAMME 2007–2013
EUROPEAN UNION EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND INVESTING IN YOUR FUTURE